

Міністерство освіти і науки України

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Факультет психології

Кафедра соціальної роботи

На правах рукопису

Касянчук Ольга Павлівна

«Соціально-психологічний супровід дітей-сиріт. Досвід України та Фінляндії»

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня

бакалавра соціальної роботи

Науковий керівник:

Кандидат психологічних наук,
асистент кафедри соціальної роботи,

Резнік Анна Сергіївна

Допустити до захисту в ЕК

Кафедра соціальної роботи

Завідувач кафедри соціальної роботи

Кандидат соціологічних наук,

(підпис)

Київ-2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ-СИРІТ	5
1.1. Поняття «сирітство».....	5
1.2. Соціально-психологічні особливості дітей-сиріт.....	8
1.3. Поняття соціально-психологічного супроводу.	10
1.4. Функції, напрями та організація супроводу.	13
Висновки до розділу 1	15
РОЗДІЛ II. Порівняльний аналіз соціально-психологічного супроводу дітей-сиріт в Україні та Фінляндії	17
2.1. Особливості соціально-психологічного супроводу у Фінляндії.....	18
2.2. Соціально-психологічний супровід в Україні.	24
Висновки до розділу 2	28
РОЗДІЛ III. Методичні рекомендації впровадження досвіду Фінляндії в Україні щодо соціально-психологічного супроводу дітей-сиріт	32
3.1. Пункти програми соціально-психологічного супроводу дітей-сиріт.	33
Висновки до розділу 3	44
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50

ВСТУП

Актуальність теми дослідження.

В наш час проблематика дітей-сиріт все ще є серйозною та невирішеною. Набагато більше дітей опиняються в стінах інтернатних установ. Незважаючи на те, що діти отримують все необхідне для життя, діти-сироти значно відстають у процесі соціалізації, що проявляється у небажанні жити самотійно, труднощах у комунікації та спілкуванні з іншими людьми, у встановленні контактів з новими людьми.

Вихованці таких установ отримують мало уваги зі сторони вихователів, дітям не вистачає психологічного контакту, що в свою чергу має негативний вплив на особистість дитини та породжує перешкоди для психічного, розумового та фізичного розвитку. Дітям важко будувати стосунки з вихователями та однолітками. Відносинам зачасту притаманна агресія, залучення насильства та поведінки, яка є асоціальною. Зазвичай діти виховуються в середовищі, яке має агресивний характер, також негативний вплив йде від інших дітей, які також проживають в цій установі. Як наслідок, це призводить до проблем психологічного характеру, а також розвитку різного роду залежностей. Проводилося багато досліджень, згідно яким, 40 відсотків вихованців інтернатних установ стають наркозалежними, ще 40 відсотків стають на злочинний шлях, ще 10 відсотків обирають шлях суїциду. І останні 10 відсотків дітей все ж мають змогу повноцінно жити самотійно.

Також, згідно дослідженням психологів та фахівців соціальної роботи, діти мають різного роду специфічні риси. Наприклад, вони нездатні до свідомого вибору власної долі, невпевнені у власному майбутньому, не приймають себе як особистість, зіштовхуються з нерозумінням фінансової частини життя, як зазначалося, мають складнощі у комунікації з іншими людьми, мають великий негативний досвід, неправильні приклади поведінки та цінностей, і відчують агресію стосовно навколишнього світу.

Фінляндія-країна з високим рівнем життя. Країна, в якій, згідно статистики, живе найщасливіше населення. Країна, в якій особлива увага приділяється захисту прав дітей. Отже, зважаючи на ці фактори, хотілося б звернутися до досвіду Фінляндії і проаналізувавши ситуацію у Фінляндії, порівняти дві системи роботи із дітьми - українську та фінську, та розробити рекомендації для підтримки дітей-сиріт.

У науковій сфері вивченням такого явища як сирітство та роботу з дітьми-сиротами займалися такі спеціалісти: Н.К Крупська, А.В Луначарський, А.С Макаренко, Н.М Щелованов, Арямов І, Дж. Боулбі, Л.С Виготський, Л.І. Божович, В.С. Мухіна, Л.Я. Оліференко, А.М. Прихожан, Н.Н. Толстих, Л.М. Шіпіцин, Т.І. Шульга, І.Ф. Дементьєва, Г.В. Сім'я, Л.Г. Сохранова, І.А. Горчакова, Б.А. Куган, Л.С. Кочкіна, Н.Іванова, В.Кройтор, Л.Артюшкіна, Л.Буніна, І.Осіпова, Є.Рибинський, О.Балакірева.

Мета: здійснення порівняльного аналізу соціально-психологічного супроводу в Україні та Фінляндії.

Завдання дослідження:

- 1)Здійснити теоретичний аналіз проблематики сирітства у соціальній роботі;
- 2)Визначити поняття соціально-психологічного супроводу дітей-сиріт в соціальній роботі;
- 3)Виокремити особливості соціально-психологічного супроводу дітей-сиріт у Фінляндії та Україні;
- 4)Розробити методичні рекомендації щодо впровадження досвіду Фінляндії в Україні щодо соціально-психологічного супроводу дітей-сиріт.

Об'єкт: соціально-психологічний супровід сиріт в соціальній роботі.

Предмет: порівняльний аналіз досвіду України та Фінляндії щодо соціально-психологічного супроводу дітей-сиріт.

Методи дослідження: теоретичний та порівняльний аналіз.

РОЗДІЛ І. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ-СИРИТ

1.1. Поняття «сирітство»

Станом на 2021 рік кількість дітей-сиріт складає 69 тисяч, серед яких майже 17 тисяч чекають на усиновлення. Ця інформація була повідомлена міністеркою соціальної політики Мариною Лазебною. [9]

Як правило, сирітство - соціальне явище, яке обумовлене тим, що у суспільстві є діти у яких померли батьки, або вони залишилися без піклування батьків через те, що останніх позбавили батьківських прав, або вони були визнані безвісті зниклими. [13].

Опираючись на українське законодавство, згідно Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» діти-сироти - діти, у яких померли або загинули батьки; діти, що лишилися без піклування батьків через те, що їх було відібрано у батьків без позбавлення останніх батьківських прав, батьки безвісно відсутніми або недієздатні, померли, були позбавлені батьківських прав, у зв'язку з зтяжною хворобою, що заважає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, які були підкинуті, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, і безпритульні діти а також діти, чиї батьки відбувають покарання у в'язниці та знаходяться під наглядом допоки триває слідство, або їх розшукують органи внутрішніх справ, чи батьки відносяться до тих, хто пов'язаний з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місце знаходження [14].

В Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» говориться про статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування. Це становище дитини, яке було визначене згідно законодавства. Цей

стан надає дитині право на повне забезпечення з боку держави, дитина може отримувати пільги, які передбачені законом; [33]

Також сюди відносять дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування. Також діти віком від 18 до 23 років, у яких до 18 років померли або загинули батьки, діти, які були віднесені до тих, хто був позбавлений батьківського піклування.[33]

Існує безліч причин, через які дітей позбавляють батьківського піклування. Найпоширенішою є позбавлення батьківських прав. Але також сюди відносять і наступні причини: асоціальна поведінка батьків (надмірне споживання алкоголю, зловживання психоактивними речовинами або ж наркоманія, злочинна поведінка).

Можна виокремити й інші причини поширення цього явища: підвищення кількості дітей, які були народжені поза шлюбном, соціальна дезорганізація сім'ї, економічні та фінансові труднощі. Батьки відмовилися та залишили дитину у пологовому будинку, або ж батьки мають тяжку та невиліковну хворобу, їхня смерть, або були позбавлені прав через те, що нехтували виконанням батьківських обов'язків. [36]

Щодо законодавчої бази захисту прав дітей-сиріт, то важливим є Закон України від 2001 року «Про охорону дитинства», щодо утримання і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та безпритульних дітей. [37].

В даному законі охорона дитинства визначається ключовим пріоритетом в державі. Головні принципи будуються для того аби забезпечити здійснення основних прав дитини, а саме право на життя, освіту, здоров'я дитини, соціальний захист з боку держави та розвиток.

Слід зазначити про ще один закон, а саме про Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування». В цьому законі у статті 4 запропоновані

заходи соціального захисту дітей-сиріт, у статті 3 гарантії державної підтримки і її правові, соціальні та організаційні засади, у статті 15 зазначено про соціальний супровід дітей-сиріт.

Якщо говорити про міжнародні нормативно-правові документи, то тут є дуже важливою Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. У цій Конвенції в статті 6 закріплено право на життя, в статті 8 право на ім'я та громадянство, в статті 24 право використовувати послуги системи охорони здоров'я, які є найбільш досконалими, право на соціальне забезпечення у статті 26, право на освіту визначається статтею номер двадцять дев'ять, статтею 21 визначається право дитини на відпочинок та дозвілля. В статті номер тридцять чотири закріплено право дитини на її захист від різних форм сексуальної експлуатації, а також сексуальних розбещень.

Що є важливим, так це те, що у Конвенції ООН про права дитини зазначено, що згідно статті 20 дитина, яка постійно або тимчасово позбавлена сімейного оточення, не повинна залишатися в такому оточенні і має право на захист і допомогу держави [24]

Стаття 21 містить в собі інформацію щодо дозволу існування системи усиновлення, яка буде забезпечувати врахування найкращих інтересів дитини.[24]

Взагалі, проблема дітей-сиріт з'явилася не так давно у науковій сфері. Ця проблема з'явилася у часи Другої світової війни. Тому що саме після цієї кривавої війни з'явилося багато дітей, батьки яких загинули.

Також почала існувати нова галузь – соціальна психіатрія сирітства. В наш час психіатрами та психологами вивчаються різні аспекти психічного порушення дитини, а також порушення у сфері соматичного здоров'я. [19].

1.2. Соціально-психологічні особливості дітей-сиріт

Завдяки дослідженням Хоуртон К. було виявлено, що в перші три роки життя діти, які виховувалися під опікою, в турботі, внаслідок мали кращий розвиток, на відміну від дітей, які були покинуті новонародженими. [50]

Ті, хто потрапив до інтернатних установ у ранньому віці частіше мають серйозні проблеми з розвитком пам'яті. Коли приходить час для самостійного життя, то діти стають більш вразливою групою. Причиною є те, що в них відсутня підтримка зі сторони родичів, дехто не має підтримки навіть від друзів, і саме тому успішна адаптація до нових умов є складною для дітей. Саме в цей період життя діти зіштовхуються з величезними труднощами, які стосуються фінансової сторони самостійного життя. Вони мають проблеми під час організації повсякденного життя, захисту своїх громадянських прав, проблеми у здобутті освіти, а також проблеми у створенні родини.

Якщо дитина перебуває багато часу в інтернатних установах, то в неї може розвинутися роль-сироти. Тобто, роль людини, у якої немає розуміння, підтримки і вона не отримує схвалення від людей, які її оточують. Ще слід додати, що проживаючи у такому типі установ, у дитини зовсім не має власного простору, в якому вона могла би залишитися наодинці. Загалом, надмірний час перебування в дитячих будинках може негативно вплинути на здатність дітей до самовираження, що призводить до порушення розвитку, ініціативи, самостійності та працездатності. [3]. Зазвичай, насамперед, поведінка батьків є першою і найстійкішою моделлю поведінки. Ті діти, які позбавлені такого прикладу, такого стандарту поведінки, мають орієнтуватися на офіційно визнані стандарти. У родинному колі батьки оточують дітей різного роду допомогою і підтримкою: психологічною, фізичною та емоційною. [6] Крім того, діти, які виростили в дитячих будинках, мали погані навички спілкування, спілкування з людьми у різних життєвих ситуаціях знаходиться на низькому рівні.

Підростаючи, діти закриваються у власному колі спілкування, мають побоювання щодо зовнішнього світу і особливо не бажають збагачувати зв'язки серед людей. [26] Якщо казати про знаходження у колі однолітків та характер спілкування з ними, то воно є вимушеним, адаптація до потреб великої кількості дітей їхнього віку зазвичай закінчується тим, що у дитини посилюється агресія і вона відчуває емоційний стрес та тривогу. [15]

Діти приймають факт відчуження за норму, що призводить до того, що вони починають порушувати правила поведінки та соціальні основи у суспільстві. У закладах освіти мають негативне ставлення до однокласників, які вирости у сімейному середовищі. [38]. Діти, які живуть у родині, їм притаманне почуття сімейного «ми», яка є для них моральною силою, завдяки якій діти відчувають себе в безпеці. А ті діти, які зростають без батьківської опіки в інтернатних установах мають протилежне почуття. Вони протиставляють «ми» та «чужі», «вони», поділяють світ на «своїх» на «чужих». Від інших, яких діти не відносять до «своїх», діти готові отримати свою вигоду. [21]

Зазвичай, діти які зростають в таких установах не вважають себе особистостями. В них розвиваються соціальні очікування, які є неадекватними, частіше за все через зосередженість на тому, щоб отримати схвалення від людей, які їх оточують через антисоціальну поведінку, таку як фізична сила, насильство крадіжка, агресивна поведінка, брехня тощо. [1] Внаслідок того, що у дітей незадовольняється потреба в батьківській любові, у дітей менш розвинута емпатія до інших. Вони зазвичай потребують позитивних емоційних взаємодій, мають потребу в доброзичливості та увазі зі сторони дорослих яка є підвищеною. Але, на жаль, діти позбавлені почуття, яке є важливим для їхнього психологічного благополуччя через те, що їхня потреба зазвичай незадовольняється. До цього відчуття відноситься відчуття глибокої прихильності до оточуючих, відчуття власної потрібності і цінності, почуття того, наскільки цінна є інша людина. [23].

1.3. Поняття соціально-психологічного супроводу.

Є кілька інтерпретацій поняття супровід: як комплексний метод, як комплекс дій представників державних і громадських установ, як соціальна послуга.

Розглянемо першу інтерпретацію. Суть супроводу як комплексного методу заключається в діагностиці проблеми, що виникла, шляхи подолання, створення певного плану, який зможе вирішити наявні проблеми, а також консультаційні збори щодо розробки цього плану.[44]

Наступна інтерпретація це супровід як комплекс дій державних і громадських установ. Цей комплекс дій дозволяє забезпечити дітям успішне засвоєння громадських цінностей, включити дітей у важливі події, які формують здатність до самореалізації стосовно життєвої позиції, яка формується завдяки включенню дітей у важливі події. [11]

Остання інтерпретація це супровід як соціальна послуга. Включає в себе комплекс дій та заходів щодо взаємодії служб та фахівців, які допомагають подолати труднощі, які пов'язані із різними сферами життя дитини. Наприклад, проблеми з мотивацією до самостійного вирішення проблем, опануванням нових життєвих навичок у дорослому самостійному житті, проблеми у навчанні тощо. [12;20]

Діагностика, просвіта, тренінги особистісного росту, корекційні заняття, тренінги впевненості, реалізація і проектування умов для успішного процесу соціалізації дітей, перспектив їх особистісного зростання все це включає у себе соціально-психологічний супровід по адаптації до соціуму. Формування почуття обов'язку, навчання контролю своєї поведінки, рішення побутових проблем, психологічна готовність до дорослого життя, готовність до самостійного планування, ведення домашнього господарства, формування психологічної

готовності до дорослого життя в сучасних економічних та соціальних умовах – все це надається згідно програмам соціально психологічного супроводу.

Зазвичай вимоги, які ставляться до результату соціально-психологічного супроводу є проблемою. Суспільство очікує від соціально-психологічного супроводу створення творчої особистості, яка здатна до саморозвитку, особистість, яка вирішує проблеми морального розвитку під час реалізації своїх особистісних запитів. Внаслідок цього з'являються очікування що буде створено такий простір, де діти зможуть самореалізуватися, знайти себе, самовизначитися.

Соціально-психологічний супровід ґрунтується на досягненнях дитини, які наявні у дитини. Щоб допомогти дітям самостійно засвоїти основи системи відносин з навколишнім світом, то під час здійснення супроводу забезпечуються спеціальні умови.[29; 10].

Завдяки системі соціально-психологічного супроводу створюються умови для нормального розвитку особистості дитини, формування її активної позиції, навичок самостійного вирішення питань і забезпечення успішності після випуску з інтернатних установ. [4].

Організація супроводу відбувається як в установі, так і після випуску з інтернатних установ, і тут вирішуються два основних блоки завдань супроводу, а саме до першого блоку відносять: формування соціальних навичок, проведення програм практичної підготовки до самостійного життя, самовизначення у професійному плані та особистісному, покращення житлових умов проживання дітей та їхнього виховання, створення сімейних умов, покращення виховної роботи. Наступний блок пов'язаний вже із періодом після випуску з інтернатних установ. Сюди відносять: надання житла в короткі терміни, допомога у отриманні конкурентної професії, працевлаштування і допомога у закріпленні на роботі, забезпечення умов для успішної постінтернатної адаптації та соціалізації враховуючи медичний та соціально-психологічний статус через створення і

розвиток мережі підтримки, організація кураторства і наставництва та надання адресної допомоги. [16; 12;].

Залучення дітей до основних соціальних прав є найважливішим завданням супроводу дітей. Основними ознаками ефективності соціального супроводу є наступні фактори: успішне включення у суспільство, успішне функціонування соціальних зв'язків, доступ до соціальних прав. [17]

У соціальній роботі, психології, педагогіці термін супровід використовується концептуально, а також коли говоримо про практичну діяльність, яка допомагає вирішити проблемну ситуацію. Слово супровід означає бути поряд з людиною, під час того, як вона рухається вперед, під час того, як вона долає труднощі різного ступеню. Його застосовують для тих, хто потребує допомоги для подолання труднощів, що виникають у процесі самоактуалізації та досягнення важливих цілей та завдань. [31] Також слід зазначити за якими напрямами здійснюється психологічний супровід: діагностичний, консультаційний, корекційний та розвиваючий. Діагностичний напрям психологічного супроводу направлений на вивчення індивідуальних особливостей дитини, а також які у дитини є інтереси та до чого є схильності. Консультаційний напрям дозволяє фахівцю забезпечити формування здатності дитини до свідомого вибору.

Корекційний та розвиваючий напрям спрямовані на пошук та відкриття потенційних можливостей дитини. Тут приділяється увага формуванню у дитини впевненості в успіхах, формування відчуття значимості та захищеності, навчити дитину навичкам особистісного спілкування серед однолітків, навчити дитину способам взаєморозуміння, як правильно себе поводити у будь-яких емоціональних станах. Що важливо, ці напрями покликані для того, аби сформувати адекватну самооцінку, знизити рівень тривожності, а також допомогти розвинути комунікативні навички. [35]

1.4. Функції, напрями та організація супроводу.

Виділяють наступні напрями супроводу: соціально-психологічна допомога, соціально-педагогічна допомога, соціально-правова допомога, посередницька допомога та культурно-дозвіллева. Соціально-психологічна допомога застосовується коли треба попередити кризову ситуацію, а також коли потрібно мобілізувати ресурси, то в рамках соціально-психологічної допомоги створюються сприятливий мікроклімат. Соціально-педагогічна допомога використовується для навчання вміння в різних життєвих ситуаціях приймати рішення. Соціально-правова допомога застосовується для вивчення основ законодавства та навчання застосовувати ці знання. Посередницька робота це робота із представництва інтересів клієнта, а також робота із різними спеціалістами. І останній напрям це культурно-дозвіллева допомога. Застосовується для організації вільного часу а також зустрічей, які не носять офіційного характеру. [7;41].

Якщо казати про рівні здійснення супроводу, то їх є два: системний супровід та індивідуальний супровід. Щодо системного супроводу, то тут залучаються всі, хто є причасним до супроводу, забезпечується їхня взаємодія задля профілактики проблеми – створення програм, які забезпечують існування адаптивної системи освіти та середовища, яке забезпечує розвиток, також створення нових видів закладів освіти та створення програм профілактично-корекційного спрямування, які допомагають вирішувати властиві дітям проблеми. Та індивідуальний супровід використовується з урахуванням конкретної проблеми дитини або декількох. [43;5].

Згідно досліджень, проведених Шипіциною Л, Мардахаєвою Л та Казаковою Є. було виокремлено варіант технології супроводу, який складається з наступних етапів: діагностичний етап, консультативно-проективний, діяльнісний та оціночний аналіз результатів. Тобто, під час організацій

супроводу перше, що робить фахівець, це оцінює ситуацію дитини, визначає її самопочуття, визначає які можливості має дитини задля вирішення проблемної ситуації, визначає необхідність допомоги, підтримки для подолання проблеми, також фахівець визначає завдання супроводу, мету та чітко окреслює проблему. Наступне, що робить фахівець, це обирає технологію для рішення завдань, обговорює проблему, мотивує дитину на самостійне вирішення та мотивує до активності. Далі фахівцем втілюється у життя обрана технологія. Після здійснення обраної технології, фахівець аналізує отримані результати, проводить оцінку та моніторинг сформованих навичок для самостійного вирішення проблемних ситуацій, а також визначає перспективи. [42;2].

Щодо етапів супроводу, то їх існує п'ять: підготовчий, організаційний, адаптаційний, основний та корекційний. Розглянемо кожен із них окремо.

Перший етап це підготовчий. Тут проводиться забір первинної інформації, визначається проблемна ситуація та способи її рішення, аналізується соціальне оточення, виявляються труднощі, вивчається прояв особливостей розвитку та вікові особливості дитини.

Другий етап це організаційний етап. Фахівець будує шлях вирішення проблем, розробляє програми адаптаційні та корекційні, визначає їх напрям та зміст, формує передбачувані результати, підбирає команду спеціалістів та окреслює форми роботи.

Третій етап це адаптаційний етап. Фахівець впроваджує програми у життя розроблені під час минулого етапу, допомагає адаптуватися до нових життєвих умов та допомагає адаптуватися у колектив, якщо з'являються негативні прояви розвитку, то корегує їх і планує подальший розвиток дитини.

Четвертий етап це основний етап. Тут фахівцем ведеться спостереження за динамікою розвитку.

П'ятий і останній етап це корекційний. Розробка рекомендацій та програм щодо того, як діяти далі. Для реалізації програм застосовуються різні форми роботи, а

саме: арт-терапія, ігротерапія, спортивна та оздоровлююча діяльність, адаптаційні збори, рольові ігри, тренінги згідно проблеми, індивідуальні та групові зустрічі із психологом. [25;27;30].

Висновки до розділу 1

В першому розділі було досліджено поняття «сиріство», психологічні особливості дітей-сиріт, поняття «соціально-психологічний супровід» та його функції, напрями і організація. Спираючись і аналізуючи українське законодавство, було визначено поняття «діти-сироти». До сиріт відносять дітей батьки яких померли або загинули, були позбавлені батьківського піклування через позбавлення батьківських прав, визнання батьків безвісно відсутніми, недієздатними, батьки, які підкинули дітей і є невідомими, а також безпритульні діти. Також було зазначено про законодавчу базу, на основі якої здійснюється захист прав дітей-сиріт. До таких відносять: Закон України «Про охорону дитинства» від 2001 року, Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування», а також Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. Було зазначено про декілька позицій визначення поняття супровід, а саме: комплексний метод, як комплекс дій представників різних інститутів, як соціальна послуга. Комплексний метод допомагає діагностувати проблему, комплекс дій представників різних інститутів допомагає дітям засвоїти громадські цінності, як соціальна послуга включає у себе комплекс заходів щодо співпраці різного виду служб та спеціалістів, які допомагають подолати складні ситуації.

Ще важливо підкреслити, що було визначено багато видів роботи та методів, що застосовуються під час соціально-психологічного супроводу, а саме

до видів роботи відносять: тренінги, діагностика, корекційні заняття, просвіта. До методів відносять метод гри, метод відеокорекції, метод спільних дій та інші.

Із зазначеного вище, можна зробити висновок, що соціально-психологічний супровід це комплексна робота різних фахівців, які можуть застосовувати у своїй діяльності багато різних методів та технологій.

Також у першому розділі було зазначено про соціально-психологічних особливості дітей-сиріт. Проживанню в інтернатних установах характерне недоотримання уваги зі сторони старших, відсутність сімейної атмосфери. Також діти мають низький рівень комунікативних навичок, що негативно впливає на їхнє майбутнє. Чим старше вони стають – тим більш закритими стають, не мають бажання контактувати з іншими.

РОЗДІЛ II. Порівняльний аналіз соціально-психологічного супроводу дітей-сиріт в Україні та Фінляндії

У рамках питання соціально-психологічного супроводу цікавим є досвід зарубіжних країн у вирішенні проблеми дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, створення та функціонування системи опіки над ними.

У науковій сфері досліджень описано немало питань стосовно даної проблематики. До зарубіжного досвіду сфер соціального захисту населення зверталися наступні науковці: Р. Корнюшина, В. Антропов, Г. Еспінг-Андерсен, М.Кашуба, В. Чепінога, Л. Смола, А. Розеншон та інші. Приділялася увага соціальній політиці, а саме політиці в сфері соціального захисту.

Не дивлячись на це, все ще залишається малодослідженим досвід інших країн у сфері соціального захисту та функціонування системи опіки дітей-сиріт.[8]

Слід зазначити, що інституційний догляд існував у різні часи у багатьох країнах. Але було здійснено дослідження, більшість з яких прийшли до висновку, що саме сімейні форми догляду є більш ефективними у сфері опіки над дитиною. В свою чергу інституційний догляд має негативний вплив на життя дитини, її можливості, і в деяких випадках на термін життя дитини. Проблеми з навчанням, погані трудові можливості у підлітковому періоді – все це притаманне дітям, які проживають в інституційних установах. Також у таких установах неможливо бути впевненим, що основні права дитини дотримуються на гідному рівні. О.Мордань казала, що досвід деінституціалізації ряду країн свідчить про те, що цей процес є корисним для дітей та їхніх родин, для громад і урядів. [28]

До розгляду було взято систему Фінляндії і проведено порівняння із системою України. Згідно порівнянню цих двох систем, було запропоновано рекомендації для підтримки дітей-сиріт, які будуть опиратися на досвід Фінляндії, який можна застосувати в Україні.

2.1. Особливості соціально-психологічного супроводу у Фінляндії.

Майже 1 мільйон жителів Фінляндії це діти. Із цього одного мільйону, кожна десята дитина знаходиться у зоні ризику. Приблизно 90 тисяч дітей знаходяться під соціальним супроводом, а це означає, що дитину та її родину знають у громаді і ця родина та дитина отримують допомогу у вигляді послуг. Також близько 18 тисячі дітей не живуть із своєю родиною. Більшість дітей проживає у прийомних сім'ях, або у групових будинках і закладах, наближених до сімейних.

Якщо казати про причини, то вони аналогічні нашим, а саме: безробіття, бідність, нарко/алко залежності. Але слід зазначити, що із сім'ями починають працювати ще до появи дітей, а не чекають, коли сім'я досягне соціального дна. Особливостями системи захисту прав дітей на Скандинавському півострові є те, що уся робота здійснюється на рівні муніципалітетів(громад) і такий вид роботи зазвичай є індивідуальним: психотерапія, юридична допомога, консультування, допомога в набутті соціальних навичок. [22]

Служби, що надають допомогу.

Муніципалітет або ж громада аналізує та вивчає потреби жителів і згідно цього формує потребу в послугах, а також замовляє її у різних організацій. До такого типу організацій відносяться як державні, так і громадські.

Слід зазначити, що у Фінляндії за однією сім'єю закріплюється два соціальні працівники, які надають їй відповідну допомогу, в той час як в Україні на одного соціального працівника дають десять сімей.

У Фінляндії така підтримка надається дітям до 21 року. Положення про захист дітей закладені в Законі про захист дітей. (Child Welfare Act)

Місцеві органи влади в кожному фінському муніципалітеті відповідають за організацію служб охорони дітей. Вони можуть надавати послуги самостійно або купувати їх у зовнішніх постачальників послуг. Якщо місцеві органи влади купують послуги, вони повинні контролювати діяльність постачальників послуг. [22]

Найчастіше сім'ї стають клієнтами служб захисту дітей або соціальних служб після того як дитина або батьки звертаються за допомогою або коли працівники школи або дитячого садочка разом з батьками звертаються до соціального працівника задля того, аби оцінити необхідність надання допомоги.

Після такого звернення може бути запропоновано особистого психолога, помічника, який буде допомагати дитині зі шкільними завданнями, помічниця по господарству або ж наставник в особистих та інтимних питаннях. Тобто, права сім'ї не обмежуться, а навпаки, служба намагається допомогти сім'ї вийти зі складної ситуації. Але фахівці, які працюють з сім'єю все ж зобов'язані повідомляти в службу захисту дітей про можливі порушення.

Принцип роботи служби захисту дітей Фінляндії організовується на найголовнішому принципі: допомога надається таким чином, щоб дитина залишилася в сімейному колі і в звичному для дитини оточенні. У випадку, коли становище сім'ї і дитини вимагає зовнішнього втручання, то головним принципом є застосування м'яких способів, або ж як їх називають- амбулаторні(нестационарні) способи допомоги сім'ї. Такий вид допомоги завжди є добровільним і будується на співробітництві із сім'єю.

У свою чергу муніципальні органи влади організують і вдосконалюють систему соціального обслуговування, освіти, денного догляду за дітьми, охорони здоров'я та інших послуг для дітей, молодих людей і сімей з дітьми задля забезпечення підтримки у вихованні батькам, опікунам та іншим особам. Якщо потрібно, то муніципалітет повинен організувати діяльність з підтримки для осіб, які мають необхідність в особливих заходах підтримки. [47]

Також що потрібно додати про муніципалітети, так те це, що муніципальні соціальні органи надають нежитлову підтримку, якщо є очевидним, що домашнє оточення є небезпечним для розвитку і життя дитини. Якщо існують фінансові труднощі чи житлові, то муніципалітет зобов'язаний надати родині достатню фінансову підтримку та усунути недоліки, які є в житлових умовах. Якщо ці заходи не допомагають покращити ситуацію, то інші заходи вже не приймаються. [49]

Форми влаштування дітей.

Дитина може бути переміщена в прийомну родину чи заклад на короткий період часу без офіційного оформлення опіки, якщо вважається, що такий захід допоможе покращити ситуацію. В той же час уся родина може бути поміщена на реабілітацію, наприклад, для людей, які зловживають психоактивними речовинами.

Інші заходи включають в себе дитяче та сімейне консультування, денний догляд, терапевтичні та послуги на дому, а також допомога дітям у школі, в набутті навичок роботи та пошуці житла, а також з їхніми захопленнями.

Фостерна опіка. Вид опіки, який розповсюджений у багатьох країнах: Фінляндія, Великобританія, Швеція, Сполучені Штати Америки. Фостерне виховання запроваджується лише в тому випадку, коли обставини у будинку дитини чи поведінка самої дитини є небезпечною і загрожує безпеці, здоров'ю та розвитку, а також коли нежитлові послуги не можна застосувати або вони недостатні для вирішення ситуації.

Запровадження фостерної опіки може бути прийняте в якості термінової захисної міри або ж дитину можуть влаштувати під опіку поза домом на більш довгий період. Передача може бути добровільною чи примусовою. Така опіка припиняється не пізніше ніж дитині виповниться 18 років. [49]

Сімейний догляд у фостерній сім'ї або ж фостерне виховання діє до подальшого повідомлення і може тривати до повноліття дитини. Мета сімейного догляду - забезпечити дитині індивідуальний догляд та лікування, тривалі стосунки та безпечний дім. Під час влаштування дитина має право підтримувати зв'язок із важливими для неї людьми, а фостерні сім'ї працюватимуть разом із рідними батьками дитини та різними органами влади.

Фостерна сім'я ретельно обирається, а перехід дитини в новий дім ретельно готується, враховуючи думки всіх сторін і враховуючи найкращі інтереси дитини. Кожна дитина влаштовується в найбільш підходящу фостерну сім'ю, яка бере на себе зобов'язання піклуватися про дитину та її виховання. Мета сімейного догляду - забезпечити дитині стабільне та безпечне середовище для зростання.

Крім того, дитина потребує підтримки, щоб замінити свою прихильність чи інтерактивні стосунки та побудувати довіру з дорослими, які піклуються про неї. Влаштування в сім'ю завжди дійсне до подальшого повідомлення. Ситуація дитини та її родини регулярно оцінюється під час переговорів про план клієнта. Соціальний працівник довготривалого сімейного догляду буде підтримувати влаштовану дитину, фостерну сім'ю та сім'ю народження дитини. [46]

Муніципальна рада із соціального забезпечення повинна надавати підтримку дитині чи підлітку після припинення опіки до досягнення 21 року. Допоміжними заходами можуть бути, наприклад, надання допомоги в організації проживання молодої людини під час навчання або підтримка соціального інструктора. [49]

Також хочеться додати щодо роботи із підлітками та молодими людьми, які виховуються у фостерних сім'ях. Таких дітей з 14 років починають готувати до самостійного життя, а саме застосовують різні тренінги, тестування життєвих навичок і профорієнтаційні заходи. Як зазначалося, то активно підключаються громадські організації та муніципалітет. Наприклад, психотерапія, допомога у

працевлаштуванні, субсидії на навчання й житло, а також допомога у працевлаштуванні.

Також слід зазначити, що за кожним підлітком закріплено соціального працівника, і дитина може до нього звернутися по допомогу. Також, цікавим фактом є те, що кожна молода людина усвідомлює і повинна усвідомлювати власну відповідальність, адже якщо субсидія, яка була виділена на навчання, буде витрачена на розваги, то як наслідок, дитина не складе іспити, і як наслідок муніципалітет не буде виділяти гроші на оплату житла. [22]

Також існують дитячі будинки. Яскравим прикладом таких закладів є заклади, які належать організації «Save the children». Дитячі будинки організації «Save the children» - це затишні дитячі установи з семи місцями для дітей, які надають фостерне виховання. Дитячі будинки призначені для дітей шкільного віку, коли для їхнього розвитку потрібні безпечне та стабільне оточення та підтримка професійно підготовлених дорослих.

Такі установи знаходяться у таких містах як Raunila в місті Jyväskylä, Ritvala в місті Vääksy, Suvikumpu в місті Turku та Tyrsky в місті Vantaa.

Також є спеціальний будинок Tirlittan в місті Kaunainen для дітей, які спеціалізуються на симптоматичній дитячій психіатричній допомозі. Сімейна реабілітаційна служба працює на території дитячого будинку Suvikumpu в Турку.

Співпраця з сім'ями та близькими. Важливо підтримувати та посилити контактність та безперервність відносин між дітьми та їхніми батьками або іншими близькими людьми, а також проводити діяльність з відновлення сім'ї.

У дитячих будинках проводиться "мостова" робота з дітьми, їхніми батьками / близькими та вихователями дітей. Персонал дитячих будинків навчали як інструкторів для таких заходів, які допомагають дітям будувати свою повну історію життя, створюючи "міст" між їхнім минулим, сьогоденням та майбутнім.

Він також спирається на взаємодію між родичами та дитячими будинками. Дітей навчають навичкам, які їм будуть потрібні після виходу із цього закладу. У

організації «Save the children» є квартири, де молодь може безпечно реалізувати свої життєві навички.

Якщо казати про персонал, то в цих закладах працюють професіональні та висококваліфіковані люди, які підтримують свою кваліфікацію завдяки відвідуванню курсів для підвищення кваліфікації. З персоналом постійно проводиться індивідуальна та групова робота, а також є консультації з дитячим психіатром.[45]

Фінансова підтримка дітей-сиріт.

Пенсія по сироті - це пенсія, яка виплачується дитині віком до 18 років у разі смерті її батька, матері чи іншого опікуна (наприклад, прийомного вихователя). Пенсія по сироті є частиною пенсійної схеми у зв'язку з втратою годувальника.

У Фінляндії існують дві пенсійні схеми у зв'язку з втратою годувальника: пенсії у зв'язку з втратою годувальника відповідно до Закону про національні пенсії та відповідно до законодавства про пенсії, пов'язаних із заробітком, і вони доповнюють одна одну.

Kela виплачує основну суму та додаткову суму до пенсії по сироті особам віком до 18 років. Якщо молода людина навчається, Kela продовжує платити базову суму до досягнення особою 21 року. Це ще називають пенсією по сироті для студентів. Уповноважені постачальники пенсій виплачують пенсії по сиротам особам віком до 20 років. Пенсія визначається на основі пенсії найманих працівників та самозайнятих осіб, яку нарахував померлий опікун.

Пенсія по сироті також може призначатися за статутною схемою компенсації працівникам, а також на основі добровільного страхування від нещасних випадків.

Якщо померлий опікун жив або працював за кордоном, дитина може мати право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника також з цих країн. Базовий розмір пенсії для дітей-сиріт становить 61,78 євро на місяць. Kela сплачує дві

основні суми, тобто приблизно 120 євро на місяць, якщо двоє батьків померли. На додаток до основної суми також можна отримати додаткову суму, якщо дитині не виповнилося 18 років. [48]

2.2. Соціально-психологічний супровід в Україні.

Держава здійснює повне забезпечення дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування згідно Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005

Підтримка таких дітей відбувається на рівні встановлених стандартів, які забезпечують кожній дитині той рівень життя, який необхідний для фізичного, розумового, духовного, соціального та морального розвитку. [33]

Служби, що надають допомогу.

Якщо говорити про служби, на які покладено обов'язок піклуватися про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, то існує розгалужена система таких органів. (Рис.2.1)

Рис.2.1

Форми влаштування дітей.

Далі слід зазначити форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні. Наразі в Україні триває реформування дитячих будинків. Кожна дитина заслуговує родину, можливість зростати у комфортних для неї умовах і згідно цьому, в країні повинні зникнути усі інтернати, а на їх місці з'явиться більше ДБСТ.

Існують, на разі, наступні форми сімейного виховання: усиновлення(удочеріння), опіка або піклування, прийомні сім'ї, ДБСТ та патронат над дитиною. Розглянемо коротко кожен із них.

Усиновлення - усиновлювач приймає дитину на правах дочки або сина. Рішення приймає суд і регламентується Сімейним кодексом України.

Опіка або ж піклування. Такий вид встановлюється над дітьми, яким ще немає чотирнадцяти і до вісімнадцяти років і вони залишилися без батьківського піклування. Зазвичай опікунами стають особи близькі дитині, або інші особи, якщо в них є можливість виконувати опікунські обов'язки.

Якщо дитині є 10 років, то вона може висловити своє бажання щодо того, кого обрати опікуном.

Наступний вид це прийомна сім'я. Це сім'я або людина, яка не перебуває у шлюбі і вона за власною волею, за певну плату вирішила взяти дитину на виховання та спільне проживання. Така сім'я або людина може взяти від одного до чотирьох дітей.

За дитиною залишається статус дитини-сироти і вона може бути усиновлена. Діти, за бажанням, мають можливість спілкуватися зі своїми батьками і це у випадку, якщо це не порушує інтереси дитини і не було заборонено судом.

Далі є такий вид як ДБСТ або ж дитячий будинок сімейного типу. Родина, яка не перебуває у шлюбі, і вони за певну плату приймають не менше п'яти і не

більше десяти дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування на виховання до досягнення ними повноліття, а в разі продовження навчання до 23 років.

В першу чергу у ДБСТ влаштовуються діти, які мають родинні стосунки. Існує виняток - за медичними показаннями або якихось інших причин діти не можуть виховуватися разом.

І останній вид це патронат. Патронат передбачає догляд, який є тимчасовим за своїм характером, також дитина виховується у сім'ї патронатного вихователя, коли дитина або її батьки, або ж інші представники, перебувають у процесі подолання складних життєвих обставин. Патронат забезпечує захист прав дитини, не має можливості проживати разом із своїми батьками.

Також, патронат забезпечує надання дитини та її родині таких послуг, які призначені для того, аби повернути дитину у родину, опираючись на найкращі інтереси.

Сім'єю патронатного вихователя вважаються індивіди, де лише після згоди кожного, людина, яка досягла повноліття та пройшла спеціальну підготовку і на професійній основі може виконувати свої обов'язки ролі патронатного вихователя.

Перед тим як почнеться патронат, укладається договір у письмовій формі.

Також за дитиною залишається право підтримувати спілкування з батьками та іншими членами родини. За фінансової підтримки місцевих бюджетів, розмір та порядок яких визначений Кабінетом Міністрів України здійснюється оплата послуг патронатного вихователя та виплата соціальної допомоги на утримання дитини в патронатній сім'ї.[40]

Фінансова підтримка.

Повне державне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в освітніх закладах здійснюється до настання

вісімнадцяти років, а якщо дитина продовжує навчання то до 23 років. Також дітям, які навчаються, виплачується стипендія в розмірі на 50 відсотків вище звичайної стипендії. Також під час виробничого навчання та виробничої практики виплачується 100 відсотків заробітної плати.

Також дітям, які навчаються, до завершення цього навчання виплачується щорічна фінансова допомога для придбання навчальної літератури. Також навчальний заклад сприяє організації лікування студентів-сиріт.

Також діти, які є випускниками навчальних закладів забезпечуються за рахунок освітнього закладу або будь-якої іншої відповідної установи згідно порядку, який було встановлено Кабінетом Міністрів України, взуттям та одягом, також виплачується одноразова фінансова допомога, яка сягає в розмірі не менше шести прожиткових мінімумів. [33]

Щодо взуття та одягу, то, якщо дитина бажає, то їй може бути виплачена фінансова компенсація, яка їм необхідна для придбання відповідного одягу та взуття.

У Законі України «Про прожитковий мінімум» визначається вартість повного фінансового державного забезпечення для дітей різних вікових категорій: від народження до трьох років, від трьох років до семи, від семи років до десяти, від десяти років до чотирнадцяти, та від чотирнадцяти років до вісімнадцяти, та для дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування до двадцяти трьох років. [33;34]

Згідно до Закону України «Про Державний бюджет на 2022 рік» прожитковий мінімум на одну дитину до шести років на один місяць складає: з першого січня- 2100 гривень, з першого липня- 2201 гривня, з першого грудня- 2272 гривні.

Для дітей віком від шести років до вісімнадцяти: : з першого січня- 2618 гривень, з першого липня- 2744 гривня, з першого грудня- 2833 гривні. Для порівняння візьмемо 2021 та 2020 роки.

Згідно Закону України «Про Державний бюджет на 2021 рік» у 2021 році для дітей віком до шести років: з 1 січня - 1921 гривня, з 1 липня - 2013 гривень, з 1 грудня - 2100 гривень.

Для дітей віком від шести років до вісімнадцяти: з 1 січня - 2395 гривень, з 1 липня - 2510 гривень, з 1 грудня - 2618 гривень.

Згідно Закону України «Про Державний бюджет на 2020 рік» у 2020 році для дітей віком до шести років: з 1 січня 2020 року - 1779 гривень, з 1 липня - 1859 гривень, з 1 грудня - 1921 гривня.

Для дітей віком від шести років до вісімнадцяти: з 1 січня 2020 року - 2218 гривень, з 1 липня - 2318 гривень, з 1 грудня - 2395 гривень. [32]

Якщо говорити про державну соціальну допомогу не лише у вигляді періодичної або ж разової фінансової виплати, а й як про допомогу у натуральній формі, то також важливою є забезпечення житлом згідно Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005.

Згідно Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», як тільки дитині виповнюється 18 років, то вона протягом місяця забезпечується соціальним житлом до надання облаштованого приміщення для постійного проживання. [33] Також держава виділяє допомогу на дітей, над якими було встановлено опіку чи піклування. Її виділяють тим особам, які були визначені в установленому порядку опікунами чи піклувальниками. Але якщо дитина перебуває на повному державному утриманні, то така допомога не призначається. Розмір цієї допомоги визначається двома прожитковими мінімумами для дитини відповідного віку.

Отже, проаналізувавши дві системи - українську та фінську, було зроблено наступні висновки. У фінансовому плані ці дві системи є схожими. Обидві

системи забезпечують фінансову підтримку дітей-сиріт до моменту, поки дитина навчається.

У Фінляндії муніципалітети або ж громади займаються оцінкою ситуацій та наданням допомоги, а також ці муніципалітети замовляють послуги як у громадських, так і у державних організацій.

В той час як в Україні повним забезпеченням дітей займається держава і вони не замовляють послуги у громадських організацій. Хоча дуже багато організацій пропонують та надають корисні для розвитку дитини послуги, але на жаль, мало з них підтримуються державою.

Форми влаштування також схожі, але не повністю. В Україні все ще існують інтернатні установи, в той час як у Фінляндії розповсюджені сімейні форми у всіх видах установ. На мою думку, саме сімейне виховання дозволяє створити здорову атмосферу для виховання дитини, і Україна впевнено робить усі кроки до впровадження цієї системи.

У Фінляндії дитині виділяється певна сума на навчання та житло, і відповідальність покладається на дитину, адже якщо дитина витратить гроші, що були виділені на навчання на розважальні заходи, то держава не буде оплачувати проживання. Дитині з 14 років допомагають набути важливі життєві навички, допомагають з працевлаштуванням та житлом, що, на мою думку, є важливим аспектом, який впливає на успішну адаптацію дитини у суспільстві. Адже будучи вже дорослою, дитина буде мати важливі навички для успішного працевлаштування.

В Україні дитині виплачують стипендію, а коли дитині виповнюється 18 років, то надають соціальне житло.

Ці дві системи працюють за одним важливим принципом: допомога надається таким чином, щоб дитина залишилися в сімейному колі і в звичному для дитини оточенні. І лише в тому випадку, коли ніякі заходи не допомагають і атмосфера є загрозливою для життя і розвитку дитини, то вона передається у

відповідні установи. Але все одно, у дитини залишається право підтримувати зв'язки із своїми біологічними батьками.

Також у Фінляндії за дитиною закріплюється соціальний працівник, до якого дитина може звернутися у будь-який момент, а також надається підтримка соціального інструктора. Наявність авторитетної людини, людини із досвідом є дуже важливим. Адже саме ця людина допоможе дитині у будь-яких питаннях, які можуть виникнути у дорослому самостійному житті. Тобто, кожній дитині потрібен свого роду наставник.

Також було зазначено, що за кожною родиною закріплюється по два соціальні працівники, в той час як в Україні ми маємо протилежну ситуацію - на одного соціального працівника може припадати до десяти сімей, а це, на мою думку, може знижувати ефективність надання допомоги.

Отже, ці дві системи у деяких аспектах є схожими, але все ж Україні ще є чому повчитися у Фінляндії задля ефективної підтримки сімей та дітей.

Висновки до розділу 2

В розділі два було розглянуто та порівняно дві соціальні системи – система Фінляндії та України. Ці дві системи було порівняно за наступними аспектами: служби, що надають допомогу, форми влаштування дітей, фінансова підтримка. Було проаналізовано закони, згідно яким надається підтримка.

Порівнявши ці дві системи, було зроблено низку висновків щодо того, в чому ці дві системи є схожими, а в яких аспектах вони розрізняються. Фінляндія перейшла повністю на сімейні форми опіки над дітьми, в той час як в Україні все ще існують інтернатні установи. Якщо казати за фінансовий аспект, то принцип надання є однаковим. Допоки діти навчаються, вони отримують фінансову допомогу з боку держави.

Було виділено, що ці дві системи працюють за одним важливим принципом. Допомога буде здійснюватися таким чином, щоб дитина якомога довше залишалася у родинному колі, яке є їй найбільш звичним, але це в тому випадку, якщо це не загрожує життю та розвитку дитини. В протилежному випадку, дитина передається у відповідні установи опіки.

Також було виділено відмінність щодо того, яким чином замовляються послуги. В Фінляндії муніципалітети замовляють послуги не тільки у державних установ, а й у громадських організацій. В Україні повним забезпеченням дітей займається держава і послуги не замовляються у громадських організацій.

Ще однією відмінністю є те, що за фінською родиною закріплюється по два соціальні працівники. В Україні протилежна ситуація. На одного соціального працівника дають до десяти сімей. Це може бути зумовлено відсутністю кадрів, і на жаль, знижує ефективність надання допомоги. І на останок слід підкреслити, що все ж Україна взяла напрямок на збільшення закладів із сімейною формою опіки задля того, щоб відмовитися від інтернатних установ.

РОЗДІЛ III. Методичні рекомендації впровадження досвіду Фінляндії в Україні щодо соціально-психологічного супроводу дітей-сиріт.

У другому розділі було детально розглянуто систему підтримки та допомоги дітям та їхнім сім'ям. Фінська система підтримки та допомоги ґрунтується виключно на сімейних формах, обов'язки покладено на муніципалітети(громади). В свою чергу, муніципалітети можуть замовляти послуги як у державних, так і громадських організаціях.

Як і Україна, Фінляндія дотримується головного принципу - залишення дитини у сімейному середовищі, якщо ситуація дозволяє це.

Фінансова підтримка аналогічна українській системі. Але, найголовніше, що привернуло увагу так те це, що здійснюється робота із всебічного розвитку дітей, та підтримки, реабілітації батьків. Дітям допомагають у працевлаштуванні, проводять психотерапію, всіляко допомагають розвивати навички у окремому просторі, які будуть корисні у самостійному житті.

Якщо казати про родину, то до родини застосовують м'які методи допомоги, що ґрунтуються на співробітництві з сім'єю. Наприклад, якщо батьки дитини є нарко/алкозалежними, то дитину можуть помістити у фостерну родину, але без оформлення опіки, в той час як батьки будуть перебувати на реабілітації. Тобто, дитина не перебуває в інтернатних установах, вона перебуває у сімейному оточенні, що має менш руйнівний вплив на дитину. І в цей час дитині допомагають із її захопленнями, допомагають у школі і як вже зазначалося, у набутті навичок.

Отже, ґрунтуючись на цих основних фактах було розроблено низку рекомендацій на основні фінського досвіду.

3.1. Пункти програми соціально-психологічного супроводу дітей-сиріт.

Сприяння фінансової підтримки громадських організацій державою.

Першою рекомендацією, яку можна запропонувати Україні згідно досвіду Фінляндії - сприяння зі сторони держави фінансової підтримки деяких громадських організацій. Адже згідно фінському досвіду, муніципалітети замовляють послугу як у державних, так і у громадських організацій, що є дуже корисним.

Яскравим досвідом є організація «Save the children». Саме ця організація надає багато послуг як дітям-сиротам, так і дітям, які проживають у сім'ї. Це і дитячі будинки сімейного типу, де з дитиною проводяться психологічна робота і розвиваються соціально значущі навички.

Також, ця організація проводить заходи, де всі охочі можуть зібратися і провести спільні вихідні, надають особу, яка може підтримати батьків у вихованні дитини, або ж цілі підтримуючі сім'ї, де дитина може провести свої вихідні, якщо у батьків певні проблеми, то це може дати час батькам взяти себе в руки, перевести подих.

Тобто, підтримка такого роду організацій позитивно впливає як на дітей, так і на сім'ї, що може, наприклад, запобігти такій проблемі як пияцтво, внаслідок якого більшість дітей опиняється поза межами сімейного середовища, яке так потрібно дитині для її успішного розвитку.

Наприклад, в Україні є організація, яка займається індивідуальним та корпоративним наставництвом для дітей-сиріт, але вона не фінансується державою, але наставництво для дитини-сироти є дуже корисним як для її розвитку, так і для психологічного стану дитини.

Якби ця організація мала фінансову підтримку з боку держави, то данна організація могла би розширити межі своєї роботи за межі Києва, де також є діти,

які потребують підтримки збоку дорослих. Адже кожній дитині потрібен значущий дорослий, якому можна довіряти, до якого можна у будь-який момент звернутися за допомогою і неодмінно її отримати, відчутти підтримку і розуміння.

Забезпечення переходу від інтернатної системи до сімейної форми опіки.

Другою і дуже важливою рекомендацією після аналізу фінської системи є закриття всіх інтернатних установ, а тобто, повний перехід на сімейні форми опіки: ДБСТ, прийомні сім'ї, фостерне виховання. Інтернатні установи існували завжди, але вони мають негативний вплив на дитину, її розвиток. Перебування в таких установах знижує розвиток життєвих можливостей дитини, соціально значущих навичок, має величезний негативний вплив на психіку дитини.

Діти у таких установах отримують замало уваги, яка потрібна кожній дитині без винятку, вони не мають навіть елементарного - власного простору, діти не мають психологічного контакту із дорослим значущим, що впливає на особистість, що як наслідок дає нам особистість, яка агресивно налаштована, закрита від світу, яка звикла, що за неї все вирішують, що вона постійно утримується кимось і частіше всього вибирає руйнівний життєвий шлях.

Це дитина, яка не готова до самостійного життя, не вміє правильно керувати своїми фінансами і іншими життєво важливими ресурсами. І ось чому, саме з цих причин і не тільки, сімейні форми виховання є гарною альтернативою інтернатним установам.

У Фінляндії це дитячі будинки сімейного типу, де живе до семи дітей, вони отримують все необхідне для їхнього всестороннього розвитку, вони мають свій власний простір. Саме сімейна форма виховання такого типу допоможе приділити час і увагу кожній дитині, допомогти вирішити проблему, яка турбує дитину в той чи інший час, допомогти зробити правильне рішення.

Чим менше дітей проживає у такому закладі або сім'ї, тим ефективніше буде робота із кожною дитиною. Україні потрібні мотивовані фахівці в цій сфері, які будуть надійним захистом і підтримкою дитині, яка опинилася у складній ситуації. Україні потрібні ті, хто буде робити позитивний вклад у кожную дитину, що внаслідок, зможе зменшити кількість тих, хто обрав руйнівний шлях, що в свою чергу вплине на кількість дітей-сиріт в українському суспільстві.

Індивідуальна робота з дітьми з метою формування соціально-психологічної обізнаності.

А поки в Україні існують інтернатні установи, то з цього випливає третя рекомендація - індивідуальна робота з кожною дитиною та розвиток соціально значущих навичок. Як зазначалося, то у Фінляндії з 14 років дітей починають готувати до самостійного життя. Для них проводяться різного роду тренінги, проводять серед дітей тестування життєвих навичок, а також різні профорієнтаційні заходи, а також активно застосовується психотерапія, і це при тому, що в Фінляндії функціонує сімейна форма опіки.

Виходячи з цього досвіду, Україні це дійсно потрібно, так як в нашій державі все ще переважають інтернатні установи над сімейними формами опіки. Наприклад, можна було б створити окремі спеціальні органи при інтернатних установах.

Орган, який спеціалізовано буде займатися розробкою різних тренінгів, освітніх програм і заходів для дітей-сиріт. Таких дітей потрібно заздалегідь ретельно готувати до складнощів дорослого самостійного життя. Для такої роботи потрібно декілька спеціалістів, аби мати змогу охопити велику кількість дітей.

І дуже важливо, аби з кожною дитиною індивідуально пропрацював спеціаліст, аби не втратити чогось важливого, що потім може повпливати на дитину, що може вплинути на її особистість, на її життєвий вибір.

Саме цьому, насамперед, треба проводити систематичну психологічну роботу із дитиною з самого початку, як тільки вона потрапила до подібного роду установи. Адже, на мою думку, лише після пропрацювання усіх проблемних ділянок, ми зможемо далі робити акцент на різні профорієнтаційні заходи, допомагати дитині набувати необхідні навички, бо саме психологічні проблеми різного роду дитини можуть бути великим бар'єром у здоровому розвитку особистості.

Після того, як було опрацьовано психологічну сферу життя дитини, можна приступати до соціальної сфери дитини, яка знаходиться в інтернатній установі або ж в установі сімейного типу, а саме потрібно проводити просвітницьку роботу серед них.

Це можуть бути лекції на будь-яку соціально важливу тему. Особливо важливо приділити увагу статевій просвіті дітей, адже на жаль, поки що ця тема не так активно обговорюється, хоча є дуже важливою, насамперед, для запобігання збільшенню кількості дітей-сиріт в суспільстві.

І на мою думку, спікерами таких лекцій мають бути ті люди, які є авторитетами серед молоді. Блогери, ведучі на телебаченні і багато інших. Тобто ті, хто є лідерами думок серед дітей. У двадцять першому столітті діти занурені в інтернет сферу. Багато з них бачать себе в якості блогерів, прислухаються до них.

Ось чому треба залучати до просвітницької роботи цих авторитетних людей серед дітей. Саме блогери у наш час намагаються припідняти завісу з тих речей, які до цього часу були табуйованими у нашому суспільстві, які багато хто соромився обговорювати.

Також більшість блогерів говорять про саморозвиток, його важливість, про ведення здорового способу життя. Це той самий позитивний приклад і вплив, який потрібен дітям, які знаходяться в інтернатних установах. Тому що більшість дітей, за даними досліджень, які виходять з інтернатних установ, починають вживати різного роду речовини, що і є тим самим руйнівним життєвим рішенням.

І що є найважливішим, то дітям потрібно розповідати про їхні права та обов'язки, розповідати про необхідність дотримання правил та законів країни, у якій вони живуть. Потрібно навчати дітей фінансовій грамотності, бо більшість з них, маючи гроші, бездумно їх витрачає на різні речі, а коли гроші їм дійсно потрібні, то їхні гаманці порожні, що може штовхнути дитину на злочинний шлях.

Отже, ми повинні готувати дітей до самостійного життя і починати робити це треба як тільки дитина потрапляє до установи, аби не втратити дорогоцінний час. Психологічна допомога і просвітницька робота є одними із важливих аспектів роботи із дітьми-сиротами. Тільки пропрацювавши психологічні проблеми і навчивши важливим соціальним навичкам і знанням, ми отримаємо особистість, яка готова до самостійного життя і всіх його неочікуваних і нових речей та подій.

Профорієнтаційна робота з дітьми-сиротами у підлітковому віці.

Не останньою за важливістю є профорієнтаційна робота з дітьми-сиротами. Підліткам дуже важко зробити вибір, бо більшість з них не знає чого вони хочуть від життя. Однак, вони все одно можуть порадитися зі своїми батьками щодо свого майбутнього, в той час як дітям-сиротам немає з ким порадитися щодо цього важливого кроку. Чому так важливо проведення профорієнтаційних заходів?

В двадцять першому столітті, у вік технологій та соціальних мереж, ми бачимо, що багато підлітків просто напросто незацікавлені у здійсненні будь-якої діяльності. Більшість з них проводить свій час у соціальних мережах, граючи у комп'ютерні ігри, або ж просто витрачають свій час безцільно ходячи по вулиці із своїми друзями.

Або ж дитина просто напросто не знає свої сильні сторони. Деяких дітей треба штовхати, показувати їм вірний шлях, допомогти знайти себе в тому чи іншому занятті, сфері.

Також діти не розуміють, що як тільки вони підуть у доросле життя, то їм треба буде самостійно заробляти на всі свої бажання та життя. Вони звикли, що вони постійно перебувають на утриманні держави. Отже, дітям потрібно про це розповісти, показати, що існує дуже багато цікавих професій і допомогти їм обрати потрібний напрямок.

В Україні є компанія S&T Agency яка займається проведенням он-лайн тестування перед вступом до університету. Тестування проводиться сертифікованим профорієнтатором-психологом. Для проведення даного тестування використовується методика «Магеллан Університет» і за допомогою цієї методики можна виявити які є схильності та здібності у дитини до різних видів діяльності.

Також можна визначити професійну сферу, в якій дитина матиме змогу реалізувати свої здібності та досягти максимальної ефективності і, що важливо, отримувати задоволення від майбутньої професійної діяльності.

За допомогою цієї методики можна змотивувати дитину самостійно зробити вибір освіти, тобто, можна дати змогу дитині самостійно прийняти своє перше важливе життєве рішення.

І останнє, що дозволяє ця методика, так це побудувати стратегію підготовки до вступу в університет згідно отриманих результатів тестування. Ця методика вже

була використана у київських школах і згідно даним, 25 000 чоловік пройшли тестування успішно.

Отже, важливо залучати спеціалістів до роботи з дітьми для діагностики їхніх здібностей і схильностей. Провівши діагностику, можна залучити дітей у сферу, яка їм цікава, або ж проводити кожного тижня профорієнтаційні лекції про певну професію із залученням представників сфери, щоб з перших вуст почути про цю сферу і після цієї лекції особисто побачити компанію, процес роботи всередині, стати частиною майбутньої професії, щоб остаточно зрозуміти чи правильно було прийняте рішення.

Розширення практики впровадження фостерних сімей на державному рівні.

Ще одним важливим пунктом який привернув увагу під час аналізу системи Фінляндії - це фостерні сім'ї. Фостерні сім'ї розповсюджені у багатьох країнах Європи та США, в тому числі і в Фінляндії. Це одна із форм діючої сімейної системи опіки над дітьми-сиротами.

Як вже зазначалося не один раз, сімейні форми виховання найбільш сприятливо впливають на розвиток дитини та її особистість, в той час як інтернатні форми мають протилежний вплив. Україна взяла напрямок на запровадження сімейних форм виховання. Це усиновлення, ДБСТ та прийомні сім'ї.

Ще одною рекомендацією є запровадження досвіду багатьох країн, а тобто фостерних сімей. Це сім'я, яка займається фостерінгом на професійній основі. Люди, із яких складається ця сім'я пройшли спеціальну підготовку і готові приймати дитину у своїй сім'ї на певний термін, допоки не вирішиться ситуація у біологічній сім'ї дитини.

Як короткочасний так і довготривалий догляд це дуже гарна альтернатива інтернатним установам. Допоки вирішується ситуація у родині дитини, або ж

якщо ситуацію вже виправити не можна і шукається потенційна родина, дитину можна помістити у таку фостерну сім'ю.

Якщо дитину поміщати в таку родину на короткочасний термін, то дитині потрібно надавати психолога, який зможе пояснити дитині, що вона тут ненадовго, що як тільки вирішиться складна сімейна ситуація, то вона повернеться до свого сімейного середовища. Фостерні батьки в свою чергу можуть навчити дитину якимось важливим навичкам, відволікти дитину від тої ситуації, що склалася навколо її родини.

Процедура поміщення дитини у фостерну родину може виглядати наступним чином. (Рис 3.1.)

Рис 3.1

Якщо ситуацію можна вирішити, то в такому випадку дитина поміщається на короткочасний догляд і їй надається психолог, а з родиною в цей час проводиться реабілітаційна робота. І як тільки проблемна ситуація буде вирішена і атмосфера буде здоровою і безпечною для розвитку дитини, то її можна повертати назад до

біологічних батьків. В разі, якщо проблему неможливо вирішити або ж це екстрена ситуація(загибель батьків), то схема виглядає наступним чином.(Рис 3.2.)

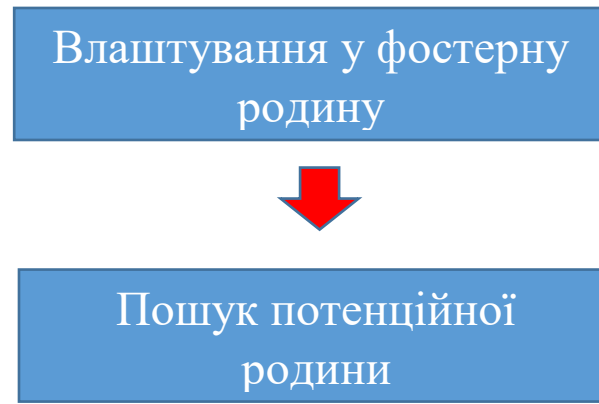

Рис 3.2.

Також окремо хочеться додати щодо фостерних батьків. У тих багатьох країнах, де функціонує практика фостерного виховання фостерні батьки перед тим як ними стати проходять спеціальну підготовку за системою PRIDE.

Це міжнародна програма, яка створена для підготовки фостерних та прийомних батьків. Вона складається із 10 тренінгових сесій, які допомагають сформувати необхідні компетенції, які потрібні для роботи з дитиною, аби не завдати їй шкоди. Які ж компетенції потрібні фостерним та прийомним батькам згідно цієї програми?

По-перше, це компетенції у захисті та вихованні дітей.

По-друге, це вміння задовольняти потреби дітей у розвитку, а також вміння усувати затримки в їхньому розвитку. Це включає здоров'я, інтелектуальне зростання, відповідну дисципліну, культурну та сексуальну ідентичність, соціальні навички, академічний прогрес, а також пом'якшення наслідків травми та інших проблем або затримок розвитку.

По-третє, це вміння підтримати відносини між дітьми та їхніми сім'ями.

Четверте, що повинні вміти фостерні та прийомні батьки це включення та забезпечення дітей безпечними відносинами, які будуть для них виховуючими і які будуть тривати весь період життя.

Також є три рівні компетенцій:

- 1)Фостерні та прийомні батьки повинні бути усвідомленими;
- 2)Фостерні та прийомні батьки повинні мати розуміння та навички;
- 3)Фостерні та прийомні батьки повинні вміти використовувати навички.

І перш ніж фостерні і прийомні батьки отримають ліцензію після проходження підготовки, вони повинні бути компетентними на перших двох рівнях компетенцій, а саме вони повинні бути усвідомленими та володіти розумінням і навичками.

Слід підкреслити, що важливою особливістю цієї програми є інтеграція підготовки (підготовка до служби) з оцінкою майбутніх фостерних та прийомних батьків, що дозволяє переконатися в тому, що вони мають бажання, здібності та ресурси для демонстрації цих компетенцій. У майбутніх фостерних та прийомних батьків можуть виникати нереальні уявлення про те, що від них очікують, якими будуть діти та як працює система опіки над дітьми.

Без необхідних сильних сторін, навичок та підтримки до дітей ставляться як до непотребу, повертають їх назад або, що ще гірше, знущаються. Отже, задля благополуччя дитини кожен із бажаючих стати фостерними або прийомними батьками зобов'язані пройти навчання.

Ця методика активно застосовується у США, де вона була і розроблена, а також в інших 25 країнах, де успішно функціонує та запроваджується практика фостерного виховання дітей. Тому, задля успішного запровадження практики фостерного виховання в Україні, насамперед, треба створити центри підготовки фостерних батьків на основі системи PRIDE.

Організація соціально-психологічного супроводу та адаптації дитини-сироти, що досягла повноліття.

І останньою і теж важливою рекомендацією є організація підтримки дитини-сироти після виходу з інтернатних установ, дитячих будинків. Підтримка таким дітям може надаватися у вигляді наставника. Як зазначалося, в Україні функціонує організація яка здійснює корпоративне та індивідуальне наставництво, але вона функціонує тільки в Києві. Наставник ретельно підбирається, проходить спеціальне навчання, після цього тестують сумісність дитини і наставника, і тільки після цього починається взаємодія.

Наставництво, на мою думку, є гарним та ефективним інструментом для підтримки молоді, що є дуже важливим для стабільності дитини, впевненості. Наставництво допоможе підготувати дитину до самостійного життя і підтримувати в процесі самостійного життя допоки дитина не буде впевнено тримати себе у суспільстві, у самостійному житті.

Неодноразово зазначалося, що дитині потрібен значущий дорослий, з яким будуть довірливі та міцні стосунки і до якого дитина може звернутися у будь-який момент. Саме така людина допоможе дитині розвиватися, робити правильні рішення. Але щоб така взаємодія була корисною, то потрібно проводити суворі відбори кандидатів у наставники та відповідне навчання. Створення центрів підготовки наставників, або ж навіть окремої спеціалізації у вищих навчальних закладах змогли б пришвидшити підготовку таких спеціалістів.

Також наставник може виступати посередником у налагодженні стосунків дитини з її біологічними батьками, що також є важливим аспектом у житті дитини. Адже дитину завжди буде тягнути до біологічних батьків, і якщо вона немає змоги проживати з ними, то було б добре хоча б налагодити стосунки.

Наставництво це не щось нове в Україні, але воно не широко застосовується, в той час як у Фінляндії є поняття соціального інструктора, що в

принципі, можна ототожнювати із поняттям «наставник». Тому, на мою думку, сферу наставництва потрібно активно розвивати і запроваджувати.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі на основі системи підтримки у Фінляндії було запропоновано рекомендації, які можна було б запровадити в Україні. Зокрема, було запропоновано шість рекомендацій, які стосувалися різних сфер життя дитини-сироти.

Першою була рекомендація щодо фінансової підтримки з боку держави деяких громадських організацій, адже фінські муніципалітети замовляють послуги не тільки у державних організацій, а й у громадських. Для прикладу було зазначено про організацію «Save the children», яка надає послуги як з підтримки дітей-сиріт, так і з підтримки сімей, що може запобігти багатьом проблемам, внаслідок яких діти й опиняються поза сімейним середовищем. Отже, багато громадських організацій надають послуги, які є корисними для всестороннього розвитку дитини і в Україні їх також не мало, але вони не мають фінансової підтримки щоб функціонувати на повну силу.

Друга рекомендація стосувалася закриття інтернатних установ та повний перехід на сімейні форми опіки та виховання. Звісно, Україна вже взяла розвиток на розвиток сімейних форм виховання та опіки, але поки що в Україні досі функціонують інтернатні установи. В той час як у Фінляндії соціальна сфера підтримки дітей повністю спрямована на сімейні форми, що є дуже корисним та позитивно впливає на особистість і розвиток дитини. У закладах із сімейним спрямуванням живе не більше семи дітей, що дозволяє здійснювати свою роботу більш ефективно, в той час як в інтернатних установах проживає значно більше семи дітей, що зменшує ефективність роботи, дитина не отримує достатньо

уваги, немає власного простору і більшість таких дітей після виходу обирають руйнівний шлях у житті.

Третя рекомендація стосувалася індивідуальної роботи з дітьми-сиротами допоки в Україні все ще існують інтернатні форми влаштування дитини. А саме зазначалося за розвиток соціально значущих навичок. У Фінляндії дитину з 14 років починають готувати до самостійного життя, проводячи різного роду тренінги, тестування життєвих навичок і різні профорієнтаційні заходи, проводиться психологічна робота, а саме застосовується психотерапія. Було зроблено акцент на психологічну роботу з дитиною, на її важливість для особистості дитини. І лише після того, як буде проведено якісну психологічну роботу з дитиною, пропрацьовано усі проблемні сфери, можна починати просвітницьку роботу із дітьми. Також було зауважено, що до просвітницької освіти потрібно залучати різних лідерів думок, авторитетних людей серед дітей, а саме блогерів, якими захоплюється багато дітей двадцять першого століття.

Згідно третьої рекомендації, четверта рекомендація стосувалася безпосередньо профорієнтаційної роботи. Адже саме обрання професії є одним із важких життєвих рішень. Враховуючи, що дитині немає з ким порадитися щодо свого професійного майбутнього, було запропоновано проведення спеціального тестування серед дітей до якого підключається сертифікований профорієнтатор-психолог, який допоможе дитині зробити правильне рішення.

П'ята рекомендація стосувалася запровадження фостерної опіки, що розповсюджена та успішно реалізується у багатьох країнах Європи та США. Було запропоновано процедуру розміщення дітей-сиріт під фостерну опіку згідно терміну, на який дитина поміщається у відповідну родину. Якщо це короткочасний термін, то дитині надається психолог, який пояснює що вона не надового у цій родині. І поки дитина перебуває у фостерній родині, з її біологічною родиною проводиться реабілітаційна робота. Якщо ж проблему вирішити неможливо, то дитина поміщається на довгостроковий термін, і в цей

час їй шукають родину. Також було запропоновано запровадження навчання фостерних батьків за допомогою системи PRIDE, яка також широко застосовується у країнах, де вже є поняття фостерної опіки. Саме ця система допомагає розвивати компетенції, які необхідні фостерним та прийомним батькам, що в свою чергу забезпечить безпечні та довготривалі стосунки дитини із її фостерними батьками.

І остання шоста рекомендація стосувалася підтримки дітей-сиріт після виходу із інтернатних установ у вигляді надання дитині наставника, бо наставництво - ефективний та гарний інструмент для підтримки молоді, що є дуже важливим для стабільності дитини, впевненості. Наставництво допоможе підготувати дитину до самостійного життя і підтримувати в процесі самостійного життя допоки дитина не буде впевнено тримати себе у суспільстві, у самостійному житті. У Фінляндії це соціальний інструктор, і в принципі його можна ототожнити із поняттям «наставник». Всі рекомендації ґрунтувались суто на досвіді Фінляндії.

ВИСНОВКИ

У ході дипломної роботи було визначено поняття сирітство, соціально-психологічні особливості дітей-сиріт, поняття соціально-психологічного супроводу, функції, напрями та організація супроводу, порівнянно дві системи підтримки дітей-сиріт-фінську та українську, та на основі фінського досвіду було запропоновано рекомендації для вдосконалення української системи.

Поняття сирітство визначалося згідно українського законодавства. Згідно Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» діти-сироти - діти, у яких померли або загинули батьки; діти, що лишилися без піклування батьків через те, що їх було відібрано у батьків без позбавлення останніх батьківських прав, батьки безвісно відсутніми або недієздатні, померли, були позбавлені батьківських прав, у зв'язку з зтяжною хворобою, що заважає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, які були підкинуті, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, і безпритульні діти. Було зазначено різні причини, через які дітей позбавляють батьківського піклування і найпоширенішими є асоціальна поведінка батьків(пияцтво, наркоманія, злочинна поведінка). Також було зазначено законодавчу базу, на основі якої здійснюється захист прав дітей. До неї відносять: Закон України від 2001 року «Про охорону дитинства», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування», а також Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року.

Поняття соціально-психологічного супроводу розглядається у декількох позиціях: діагностика проблеми, що виникла, дії представників державних і громадських інститутів, що забезпечують засвоєння дітьми суспільних цінностей та як соціальна послуга. Під час соціально-психологічного супроводу використовується велика кількість різних технологій та методів. Наприклад,

корекційні завдання, тренінги на різні теми та багато іншого. І завдяки використанню такого різноманіття методів і технологій, фахівець соціальної роботи забезпечує всебічний розвиток дитини, що робить соціально-психологічний супровід ще більш ефективним. Особливу увагу фахівцю потрібно приділяти комунікативним навичкам дітей-сиріт, адже вони у них розвинені погано, що впливає на успішність адаптації у соціумі.

У роботі було порівняно дві системи підтримки дітей, а саме система підтримки дітей у Фінляндії та система підтримки дітей в Україні. У деяких аспектах ці дві системи були схожі, але й були і відмінності. Наприклад, у фінансовому плані ці дві системи виявились однаковими. Принцип надання один і той же.

Якщо казати за відмінності, то найголовнішою відмінністю було те, що фінська система повністю побудована на сімейних формах опіки, в той час як в Україні все ще існують інтернатні установи. Але слід зауважити, що Україна взяла напрямок на запровадження сімейних форм опіки і повне закриття інтернатних установ.

Згідно фінській системі, було розроблено рекомендації, які стосувались різних сфер життя дитини. Було запропоновано фінансова підтримка з боку держави громадських організацій, закриття інтернатних установ та перехід до сімейних форм опіки, індивідуальна робота з кожною дитиною та розвиток соціально значущих навичок, профорієнтаційна робота з дітьми, створення фостерних сімей та їх підготовка за допомогою міжнародної системи PRIDE та організація підтримки дітей-сиріт після виходу з інтернатних установ, а саме надання дитині наставника.

Отже, наразі в Україні настали ненайлегші часи, але як тільки ми переможемо, то країна буде наново відбудовуватися у всіх сферах, в тому числі і в соціальному.

На жаль, війна принесе нам ще більшу кількість дітей-сиріт, і ми повинні бути готові надати їм соціально-психологічну підтримку та забезпечити якісний супровід. І можливо саме фінський досвід допоможе нам зробити нашу систему підтримку більш якісною, бо Фінляндія в свій час також постраждала від війни, але все ж змогла розробити якісну та ефективну систему підтримки дітей-сиріт, та сімей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1)Алекмасин М.А. Воспитательная работа с подростками. Москва: Знание, 1979. 47 с.
- 2)Балахтар В. В. Педагогіка і психологія у соціальній роботі. Київ: Талком, 2017. 443 с.
- 3)Балдина А.А., Коровкина Т.Е. Психолого-педагогическое сопровождение формирования ценностного отношения к семейной жизни у детей-сирот в условиях образовательного учреждения. Психолого-педагогическая деятельность: Сферы Сотрудничества и взаимодействия: статья в сборнике трудов конференции (Кострома, 12-16 октября 2020 года). Кострома.
- 4)Бобылева И.А. Основные подходы к созданию региональной системы сопровождения выпускников интернатных учреждений. Постинтернатное сопровождение детей-сирот: успешные практики, технологии, нормативное обеспечение: материалы межрегиональной научно-практической конференции. Ч. 1. г. Смоленск, 22–23 июня, Смоленск, 2010. С. 9-28.
- 5)Бобылева И.А., Заводилкина О.В. Подготовка воспитанников интернатных учреждений к самостоятельной жизни. Вестник МГОУ. Серия: Психологические науки. 2015. №1. С. 6—15.
- 6)Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. СПб.:Питер, 2008. 398 с.
- 7)Бразевич, С.С., Слуцкий Е.Г. Проблемы социальной работы с молодежью: учеб. пособие. Санкт-Петербург, 2006. 102 с
- 8)Бурлака О. Зарубіжний досвід соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і можливості його використання в Україні. Підприємництво, Господарство і Право. 2020. С 59-64

9)В Україні майже 69 тисяч дітей-сиріт і позбавлених батьківського піклування – Мінсоцполітики URL: <https://suspilne.media/234944-zelenskij-doriknuv-tureccini-podvijnimi-standartami-cerez-rosijskih-turistiv/>

10)Василькова О.І., Родигіна І.В., Гринчук М.І. та ін. Система соціального і психолого-педагогічного супроводу дітей пільгових категорій: навчально-методичний посібник . Донецьк : ДонІППО. «Витоки», 2006 — 206с

11)Владимирова Н.В., Спаньярд Х. Шаг за шагом: индивидуальное консультирование выпускников детских домов и школ-интернатов. Москва. М.: Генезис, 2007. 176 с.

12)Деева Е.В. Сопровождение детей-сирот и детей оставшихся без попечения родителей, в системе подготовки к самостоятельной жизни. Вестник ТГУ, №9 (149), 2015. с.101-107.

13)Джаримова Х.А. Социальная депривация детей-сирот: социологический анализ: автореферат. дис. ... к.с.н. / Х.А. Джаримова. – Майкоп 2002. – 24 с.

14)Дитинство в Україні: права. Гарантії, захист (збірник документів). – К.: Мінсім'ямолодь, Український інститут соціальних досліджень, 1997. – Частина 1, 2. – 215 с.

15)Дубровина И.В. Психическое развитие воспитанников детского дома. Москва: Педагогика, 1990. 264 с.

16)Егорова М.О. Услуга Социально-психолого-педагогическое сопровождение выпускников организаций для детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, в условиях самостоятельного проживания (подготовка к независимой жизни). Москва: Национальный фонд защиты детей от жестокого обращения, 2013. 146 с.

17)Ерёменко Т.В. Постинтернатное сопровождение детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, как приоритетное направление социальной защиты. Новые тенденции в образовании и науке: Опыт междисциплинарных

исследований: Всероссийская научно-практическая конференция (г. Ростов-на-Дону, 27 февраля 2014 г.). Ростов-на-Дону 2014. С. 288-291.

18)Захарова Н.М. Соціально-педагогічний супровід первинної соціалізації дитини. Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць. -Слов'янськ: СДПУ,2010. - С. 123-129

19)Зимняя И.А. Педагогическая психология: Учебник для вузов. 2-е изд., доп. испр. и перераб. / И.А. Зимняя. – М.: Логос, 2003. – 384 с.

20)Капська А. Й. Соціальна робота :навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.

21)Жарков В.А., Новикова Л.И., Селиванова Н.Л. Воспитание? Воспитание. Воспитание! Теория и практика воспитательных систем. Москва.: Педагогическое общество России, 2000. 253с.

22)Касьянова Д. Фінське диво, або/і здоровий прагматизм. Дзеркало тижня.Україна. Випуск №50. 2017.

23)Жожевнікова О.А. Психологические условия адаптации детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, в социуме: автореф. дисс. канд.психол. наук. Новосибирск, 2007. 21 с.

24)Конвенція про права дитини: 20 листопада 1989. Конвенцію ратифіковано Постановою ВР № 789-ХІІ від 27.02.91

25)Кривых С.В. Организация сопровождаемого проживания учащихся-сирот в профессиональном образовательном учреждении .Современные проблемы педагогического образования. Серия: Педагогика и психология. Сборник научных трудов. – 2018. No 60(2). - С. 214-217.

26)Кузнецова Л.В., Евсеева А.С. Организация социально-педагогической работы с виктимными несовершеннолетними: учебно-практическое пособие Барнаул: БЮИ МВД России, 2007. 32 с.

27)Куричкис И.В., Лактионова С.В. Реализация социально-профессиональной адаптации учащихся-сирот в системе сетевого взаимодействия с социальными

партнерами. Социальное взаимодействие в различных сферах жизнедеятельности: Материалы VIII Международной научно-практической конференции(Санкт-Петербург, 2018), Санкт-Петербург, 2018. С. 136-142.

28)Мордань О. Міжнародна практика реформування державної системи опіки: досвід для України. Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. праць. 2012. № 2. С. 75-85.

29)Носкова М.В, Попова К.А. Социально-психологическое сопровождение по адаптации детей-сирот к социуму. Системная интеграция в здравоохранении. 2018. (№5(42)). С. 55-59.

30)Панова Н.В. Роль социально-психологической службы комплексного сопровождения в социально-профессиональной адаптации учащихся-сирот профессиональных учебных заведений. Академия профессионального образования. 2017. №6. С.40-52

31)Плохова И.А., Бибикина Н.В, Гринева Е.А. Модель постинтернатного сопровождения детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей. Известия ВГПУ, Ульяновск, 2017. С. 22-28.

32)Про державний бюджет України на 2022 рік: Закон України від 2 грудня 2021 року № 1928-ІХ

33)Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 №2342-ІV

34)Про прожитковий мінімум : Закон України від 15.07.1999 № 966-ХІV

35)Сабанова К.С. Особенности психологического сопровождения детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей. Человек, общество и культура в XXI веке.. Белгород.2017. С. 113-121.

36)Скрипник А. Сирітство в Україні: постановка проблеми. Збірник наукових праць. Частина 2, 2009

37)Соціальна робота з різними категоріями клієнтів, 2003, с 79-81

- 38) Гитова Е.В. Если знать, как действовать. Москва: Просвещение, 1993. 192 с.
- 39) Токарева Ю. А., Носкова М.В., Свеженцева Е.А. Феномен современного отцовства. Психология детско-родительского взаимодействия отца с ребенком. Екатеринбург, 2014. – 294 с
- 40) Форми влаштування дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування. URL: <http://dunrada.gov.ua/news-one/7009>
- 41) Хоронжук В.І. Соціально-педагогічна підтримка особистості як наукова проблема. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Збірник наукових праць. Випуск 16. кн. 3. – С. 296-303.
- 42) Шадский О.Г, Деева Е.В, Болдина М.А. Сопровождение детей-сирот и детей оставшихся без попечения родителей, в системе подготовки к самостоятельной жизни как технология социально-педагогической работы. Социальная педагогика. 2018. (№1). С 113-120.
- 43) Шипицына Л.М. Психология детей-сирот: учебное пособие. СПб.: Изд-во С. Петерб. ун-та, 2005. 628 с.
- 44) Шипицына Л.М., Казакова Е.И. Комплексное сопровождение и коррекция развития детей-сирот: социально-эмоциональные проблемы: учеб. пособие. СПб: Институт специальной педагогики и психологии, 2000. 108 с.
- 45) Children`s homes. URL: <https://www.pelastakaalapset.fi/en/our-work-in-finland/childrens-homes/>
- 46) Family care by Child Welfare Services. URL: <https://www.hel.fi/helsinki/en/administration/administration/services/service-description?id=3335>
- 47) Jachen C. Nett , Trevor Spratt. Child protection systems. Fonds Suisse pour des projets de protection de l'enfance. 2012. С 286.
- 48) Orphan`s pension. URL: <https://www.kela.fi/web/en/orphans-pension>
- 49) Social welfare in Finland. Ministry of social affairs and health. Helsinki. 2006. С.

50) The psychological impacts of abandonment [Electronic resource]. Ragea Against the Minivan. 2011.